

MEZI SJEZDY A TANEČNÍMI

**Kapitoly z dějin
kulturních domů**

Lukáš Veverka

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Veverka, Lukáš

Mezi sjezdy a tanečními : kapitoly z dějin kulturních domů / Lukáš Veverka. – Vydání první. – Praha :

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2021. – 1 online zdroj. – (Fontes ; 30. svazek)

Anglické a francouzské resumé

Obsahuje bibliografii, bibliografické odkazy a rejstříky

ISBN 978-80-7671-017-7 (online ; pdf)

* 725.835 * 72 * 72.012.1 * 316.7:32 * (437.3) * (437) * (048.8) * (078.7)

- 1945-1972

- kulturní domy - Česko - 20. století

- kulturní domy - dějiny

- architektura - Česko - 20. století

- architektonické projekty - Česko - 20. století

- kultura a politika - Československo

- typizační řady STÚ

- monografie

- případové studie

72 - Architektura [21]

Recenzovali

PhDr. Richard Biegel, Ph.D.

Mgr. Martin Strakoš

© Lukáš Veverka, 2021

© Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2021

Všechna práva vyhrazena

ISBN 978-80-7671-016-0 (print)

ISBN 978-80-7671-017-7 (online : pdf)

Obsah

Úvod	9
Kulturní centra „dlouhého 19. století“ a počátku 20. století	13
Evropa	13
České země	16
Meziválečná situace v zahraničí	19
Francie	19
Itálie	22
SSSR	24
Meziválečná situace v Československu	31
Realizace ve Středočeském kraji	32
Mělník	32
Zruč nad Sázavou	36
Protektorát	40
Architektonické soutěže	40
Jaroměř	40
Moravská Ostrava	41
Kulturní domy od konce války do roku 1948	43
Základní typy kulturních domů dle ministerstva zemědělství	45
Kulturní domy Paseka, Hrabství, Tutleky	48
Paseka	49
Hrabství	50
Tutleky	51
Krohův kulturní dům v Mnichu	52
Realizace ve Středočeském kraji	55
Vonoklasy	55

Nerealizované projekty	59
Ostrava	59
Roztoky u Prahy	60
Frýdlant	62
Konverze a svépomoc	64
Kulturní domy po roce 1948 do „Chruščovovy kritiky ozdobnictví“	69
Vývoj architektonické tvorby po roce 1948	71
Kulturní domy po roce 1948	80
Typizační řada STÚ 1951	88
Dobříš	93
Sedlčany	95
Ladce	96
Rabí	97
Jiří Kroha a typizační řada STÚ 1951	97
Typizační řada STÚ 1952	100
Hrádek u Rokycan	102
Typizační řada STÚ 1954	103
Architektonické soutěže	108
Západočeský socialistický realismus	110
Ostrov	110
Horní Slavkov	116
Jáchymov	118
Ostrava	120
Realizace ve Středočeském kraji	123
Krhanice	123
Sázava	126
Lidice	130
Příbram	138
Kulturní domy od roku 1956 do založení SČSA	152
Typizační řada / programové náčrtý STÚ 1961	165
Typizace občanského vybavení STÚ 1962	168
Klíčové realizace kulturních domů mimo Středočeský kraj	170
Český Těšín	170
Jihlava	172

Realizace ve Středočeském kraji	174
Kralupy nad Vltavou	174
Kladno-Sítná	178
Mladá Boleslav	189
Kolín	202
Neratovice	207
Kutná Hora	211
Závěr	219
Seznam použité literatury a pramenů	227
Seznam použitých zkratk a zkratkových slov	239
Jmenný rejstřík	239
Místní rejstřík	243
Věcný rejstřík	245
Resumé	251
Textová příloha	252

Úvod

Téma kulturních domů se v posledních letech dostává pomalu ale jistě do hledáčku historiků umění i architektury.¹ Éra jejich výstavby se počátkem devadesátých let 20. století víceméně uzavřela a, až na ojedinělé případy v malých obcích, kulturních domů nepřibývá. Možná i díky tomu jim můžeme lépe porozumět. Jejich hlavní náplň a po dlouhá léta smysl existence v podstatě přestala být aktuální. Způsob života, trávení volného času i míra politické angažovanosti, to vše se změnilo a tím zákonitě na významu pozbyl i tento stavební typ. Téměř „historický odstup“ z kulturních domů vytvořil ojedinělou skupinu budov, kterým jako by scházela obsah, ale nesmírně zajímavá forma i historie zůstaly. Je to podobné, jako kdybychom si s nadsázkou představili, že se postupně ruší železniční doprava a všechna nádraží najednou zůstala svěbytnými budovami se spoustou kvalit a my mohli teprve bez jejich primárně funkčního poslání naplno obdivovat jejich dosud opomíjenou krásu a sofistikovanost.

O kvalitách kulturních domů nemám pochyb – ojedinělý stavební typ kombinuje reprezentativnost s potřebou jednoduchosti a provozuschopného uspořádání mnoha funkčních částí, které spolu často na první pohled ani nesouvisejí. To vše, doplněno o umělecká díla často špičkových umělců své doby, vytváří fenomén typický zejména pro střední a východní Evropu.² Dědictví posledních přibližně osmdesáti pěti let je v současné době na křižovatce: mnohé objekty již nejsou využívány, některé slouží zcela jinému účelu a další se s nutnými opravami daří udržovat v provozu dodnes.

Staly se určitým symbolem, protože snad není osoby, která by kulturní dům alespoň jednou ve svém životě nenavštívila. S „kulturáky“ jsou spojovány kulturně-politické programy minulého režimu, nepřilíhající estrády a další spíše apriorně negativní konotace. Vymezování se vůči programu se ve většině případů přenáší

---

1 Z recentních je třeba jmenovat Alexandru Hoffmannovou-Jamnickou, Michaelu Janečkovou, Šárku Koukalovou, Veroniku Vicherkovou, Martina Strakoše, Petra Vorlíka, Lubomíra Zemana, ale také aktivity sdružení A489.

2 V západní, jižní a severní Evropě mají instituce a budovy podobné našim kulturním domům také bohatou historii, avšak zejména v poválečné době se pojetí jejich organizace i ideové náplně začalo diametrálně lišit.

i na konkrétní budovy. Mezi nejčastější negativní reakce obhajující jejich zbytečnost patří, dnes velmi rozšířený, argument o neživotaschopnosti „komunistické“ či „nejošklivější“ architektury.³ To a další zažitá představa je však třeba vyvrátit a ukázat kulturní domy jako zajímavé zrcadlo vývoje společnosti, a tím pádem i architektury a umění.

Jedná se o další nenápadně mizející vrstvu architektury, kterou si sami úspěšně ničíme, ale nenahrazujeme ji kvalitními realizacemi, které by byly schopné říct o nás samotných alespoň tolik, co dokážeme vyčíst z kulturních domů prvorepublikových i poválečných. Nebo nám vlastně o nás samotných říkají mnohem víc? Na místo kulturních domů jsme si začali do měst vkládat nová ohniska čtvrtí, nová centra – nejčastěji ta nákupní. Zplošťují původní ideu koncentrace mnoha funkcí pouze na rovinu konzumní a rezignují na tu kulturní (pomineme-li diskutabilní úroveň multikin). I díky těmto „chrámům konzumu“ kulturní domy ztrácejí na svém někdejší významu a nezřídka i zcela mizí. Málokdo si toho ale všimá.

Jedním z hlavních problémů je nedostatečná evidence všech „přeživších“ objektů a jejich případných hodnot. Předkládaná monografie se proto pokouší o zmapování vývoje kulturního domu jako typu budovy, ale také o jeho vymezení jako organizace. V rámci sledovaných období je popsána společenská situace, ze které vyplývaly mnohdy rozdílné potřeby doby, a tím i požadavky na kulturní zařízení. Od nich se odvíjející legislativa je zpracována samostatně, a následně přehledně rozdělena podle hlavních organizací, jejich kompetencí a proměn ve formě schématu. (obr. 1) Hlavní důraz je kladen na poválečnou dobu mezi lety 1945 a 1972.⁴

Základním cílem této práce se tedy stalo popsání současné situace ve vybraných lokalitách, návštěva existujících kulturních domů, dokumentace všech objektů a rešerše co největšího počtu archivních materiálů, které by objasnily jejich roli v rámci celorepublikového

---

3 Častý argument rozšířený v rámci veřejných debat, anket i „popularizačních článků“ například: <https://bit.ly/2YtDTFB>; <https://bit.ly/2TFYCmd>; <https://bit.ly/2HJl3Wo>, vyhledáno 27. 3. 2019.

4 Založení Svazu československých architektů (SČSA) - celostátní organizace architektů (do 1982 Federální svaz architektů Československé republiky).

vývoje. Bylo třeba vytipovat a také představit nejdůležitější realizace a rovněž jsem považoval za nutné vyřešit, zda ovlivnily vývoj pouze v oblasti kulturních domů, nebo se projeví i ve směřování československé architektury obecně.

Velkou neznámou stále zůstává organizační pozadí, které doposud nebylo přehledně a jasně zpracováno. Ve své práci jsem se o to pokusil a snažil se vystopovat investory či kulturně-politické struktury, jež měly vliv na konečnou podobu konkrétních návrhů, nebo celých typizačních systémů. Samotné organizace zajišťující zakládání i provoz se většinou ve své činnosti překrývaly, působily paralelně a měly lokální specifika. Dokonce i publikace, které měly osvětlovat fungování a organizaci osvětového života, připouštěly existenci velkého počtu starších institucí, pravidel a nařízení upravujících jejich fungování.⁵

A v neposlední řadě zde byla rovněž otázka typizace, zejména v padesátých a šedesátých letech, která se výrazně dotkla i kulturních domů. Dosud však nikdy nebyly jednotlivé typizační řady popsány a ani spojeny s konkrétními realizacemi. Právě o to jsem se ve své práci snažil, přičemž jsem zároveň v rámci jednotlivých studií hledal souvislosti mezi typizovanými a autorskými projekty, zda existovalo ovlivnění jednostranné nebo oboustranné, zda nemohly být i ty největší a nejprestižnější realizace pod vlivem již předpřipravených plánů.

Monografie si klade za cíl představit obecný vývoj typu kulturního domu v daném období. Mým původním záměrem bylo postihnout rozpětí let 1945–1989, ale časem jsem byl donucen se omezit na ani ne třicetiletý úsek se dvěma krátkými kapitolami o situaci před rokem 1945. Celkem je zde představeno 13 případových studií středoevropských realizací, stejně jako 20 doplňujících příkladů z území bývalého Československa, vždy v rozsahu podle dostupného archivního materiálu, bohužel ne vždy odpovídajícího důležitosti v rámci cel-

---

5 Beneš, Jaroslav (1976): *Kulturní dům klubového typu* (Praha: Ústav pro kulturně výchovnou činnost v Praze); Černý, Antonín (1965): *Typologie kulturních domů* (Praha: Státní nakladatelství technické literatury Praha); Sova, Ladislav (1975): *Výstavba systému střediskových kulturních zařízení klubového typu* (Praha: Ústav pro kulturně výchovnou činnost).

kového vývoje. K těmto konkrétním objektům jsem připojil i podkapitoly legislativního vymezení, společně s pokusem o přehled typizačních snah státu na poli kulturně-osvětových zařízení, doplněné krátkými charakteristikami vývoje architektury a společenské situace dané éry. Již nyní je jasné, že text zdaleka není zcela vyčerpávajícím příspěvkem ke zkoumání tohoto tématu a k doplnění a ověření mnou formulovaných výsledků bude třeba dalšího bádání.

Na závěr bych chtěl poděkovat Richardu Biegelovi za veškerou pomoc a rady při psaní a krácení této práce. Dále za poskytnutí těžko dostupné literatury z vlastní knihovny a za zprostředkování osobního kontaktu s odborníky na dané téma. Poděkování také patří paní profesorce Marii Klimešové, která mi pomohla s dohledáním mnoha informací o jednotlivých umělcích, a také mi doporučila mnoho velmi užitečné literatury. Děkuji všem pracovníkům archivů a centrálních spisoven, kteří mi byli v bádání často nápomocni. Nemalý dík také patří všem majitelům a správcům objektů, kteří mi ochotně umožnili jejich návštěvu a fotodokumentaci.

V neposlední řadě děkuji své rodině, Tereze a dalším přátelům, zejména Aničce, Ondřejovi a Štěpánovi, za veškerou formu podpory po celé tři roky vzniku tohoto textu.

Kulturní centra „dlouhého 19. století“ a počátku 20. století

Evropa

Idea výstavby center kultury a společenského života se v Evropě vyskytovala zhruba od poloviny 19. století, avšak ne ve formě, jak ji známe dnes. Předchůdce podobných center představovaly menší veřejné a poloveřejné prostory jako například kavárny, pařížské salony či anglické *teahouses*.⁶ Do této skupiny lze zařadit i prostory, jež využívaly uzavřené spolky, stolní společnosti či cechy. Posledně jmenované hrály v procesu kulturní emancipace městské buržoazie zásadní roli, nejsilněji pak ve městech obchodních zemí, jakou bylo Spojené království či Nizozemí.⁷

Právě v Amsterdamu bychom našli jeden z prvních příkladů objektů, které se staly vzorem pro pozdější lidové (a další) domy. Sídlo amsterodamské společnosti Felix Meritis z roku 1787 vypadá na první pohled jako ostatní měšťanské domy podél kanálu – úzká a dlouhá parcela, dvojité fasáda město–kanál i rozdělení na „zadní a přední dům“. Avšak klasicistní prvky s monumentálním řádem naznačují odlišnost, jež se naplno projeví v interiérech. Zmiňované rozdělení na zadní a přední část zde vytváří vertikální komunikační osu, která odděluje oválný koncertní sál a přednáškovou místnost od sloupové síně pro kresbu, prostorů pro sádrové odlitky a knihovny. V přízemí se dále nacházela kuchyně a malý byt správce.

Celkově vzato se stále jedná o individuální stavbu určenou pro vybranou skupinu návštěvníků, avšak posun od předchozích domů,

---

6 K této vrstvě kulturní historie nabízí více informací zejména britské tituly, konkrétně Clayton, Antony (2003): *London's Coffee Houses: The Stimulating Story* (London: Historical Publications) a také Grafe, Christoph (ed.) (2007): *Cafés and bars: the architecture of public display* (London: Routledge).

7 V anglosaském prostředí je možné tuto problematiku, alespoň obecně, obsáhnout těmito tituly: Pietsch, Susanne (2015): *Walls That Teach: On the Architecture of Youth Centers* (Prinsenbeek: Jap Sam Books); Grafe, Christoph (2014): *People's palaces: architecture, culture and democracy in post-war Western Europe* (Amsterdam: Architectura & Natura); Urfalino, Philippe (2004): *L'invention de la politique culturelle* (Paris: Hachette); Habermas, Jürgen (1989): *The Structural Transformation of the Public Sphere* (Cambridge: Polity).

náležících cechům, klubům či akademiím, spočívá v koncentraci rozdílného stavebního programu do jednoho místa a dále v možnosti dvojitého, na sobě nezávislého provozu jednotlivých prostor, stejně jako škále kulturního vyžití, jakou představovaly kresba, malba, četba, přednášky, spolková činnost, hudba nebo divadlo. Pozdně novověká čistě reprezentační tradice výstavby se tedy zejména v obchodních městech s dostatkem místních spolků (jakéhokoli druhu) postupně měnila tak, aby vyhověla požadavkům na skloubení více funkcí a větší otevřenost.⁸ K tomu přispěl i rychlý rozvoj městského života a kultury během průmyslové revoluce.

Stejně jako se na konci 18. a počátku 19. století definovala kultura bohatnoucí buržoazie částečnou odlukou od intelektuálně deklamovaného života aristokracie vytvořením vlastních organizací a míst k setkávání, bylo potřeba vytvořit i prostor pro rapidně rostoucí dělnickou vrstvu. Tato situace „dvou kultur“ se projevila zejména v zakládání národních či dělnických domů, někdy označovaných za lidové domy, které se staly centry setkávání dělníků (v menšině případů i zemědělců a drobných řemeslníků) stejného politického smýšlení nebo stejné národnosti. Politické aktivity často převážily ty kulturní, a proto se u těchto budov nejednou setkáváme se spojením velkého sálu (s podlahou bez sklonu, která je vhodná pro politická shromáždění i kulturní akce) s redakcí i tiskárnou politických periodik a publikací.

Organizace profilující se spíše kulturně než politicky s cílem budovat objekty, které by byly víceúčelové a co nejvíce otevřené, se začínají objevovat od šedesátých let 19. století. Příkladem mohou být anglické Kluby mladých. Ty si kladly za cíl vytvořit prostor pro mladé muže z nižších vrstev, kteří nebyli dost staří na vstup do Working Men's Club. Nabízely různé kurzy vzdělávání i zdokonalování se v řemeslné práci, zároveň poskytovaly prostor pro vlastní studium a odpočinek. Od osmdesátých let 19. století vytvářel Charles Russell

---

⁸ Samotný objekt architekta Jacoba Ottena Huslyho byl v roce 2014 upraven týmem pod vedením Jana Leebinka. Vnitřní dispozice se změnila prostřednictvím nových „místností“, spíše přidáním vlastností, které odpovídají jejich současnému využití. Vznikl zde tedy obchodní klub, diskusní sál, společné pracovní prostory a ateliéry. Budova získala „veřejný obývací pokoj“, což v době, kdy rostoucí popularita města měla za následek mizení „veřejných interiérů“, posilovalo původní osvícenecký koncept otevřeného domu pro kolektivní inteligenci.

manuál pro zakládání a provoz takovýchto klubů, který obsahoval návrhy jednotlivých velikostních typů, vnitřní dispozice a vytvoření rozpočtu pro stavbu.⁹

Obdobně vznikaly organizace (dělnické a mládežnické) v dalších zemích, zejména během sedmdesátých let – Dánsko (Folkehø skjole,¹⁰ 1868), Francie (Maison du Peuple, 1871), Švédsko (Folkets Hus, 1873) nebo Belgie (Maison du Peuple, 1872). Často se sice měnila jejich jména¹¹ nebo původní cíl, až do dvacátých let 20. století však zakládaly kluby nebo domy, které se dají označit za přímý předstupeň pozdějších kulturních center (západní Evropa) a kulturních/osvětových domů (střední a východní Evropa).

Architektonicky se nejčastěji jednalo o objekt spíše utilitárního charakteru, který odrážel potřebu výstavby mnoha budov s co nejmenší finanční náročností. V bohatších městech s větší koncentrací podniků, a tedy i s větší členskou základnou, si mohly organizace dovolit výstavbu budovy s tradičním tvaroslovím jednoho z neoslohů (záleží na desetiletí výstavby). Jen ojediněle se bylo možné setkat s originálními návrhy, jakým je zřejmě nejslavnější lidový dům předválečné západní Evropy – La Maison du Peuple¹² architekta Victora Horty. Spolu s hlavním sálem a administrativním zázemím, souvisejícím s primárním posláním budov, nebylo neobvyklé, že se zde nacházel také divadelní sál, kino, učebny, zasedací místnosti, knihovna, hudební místnost nebo dokonce tělocvična.

Tyto stavby hrály velkou roli v šíření kultury a vzdělání zejména před první světovou válkou, jejich pionýrské odhodlání se odrazilo i ve jménech, která některé z nich nesly – „Úl vědění“, „Bystrá Met-

---

9 Eagar, W. McG. (1953): *Making Men. The history of the Boys' Clubs and related movements in Great Britain* (London: University of London Press), s. 16. Zde je tedy možné vysledovat princip, který byl pro československé kulturní domy uplatňován až po roce 1946!

10 V Dánsku a ostatních skandinávských zemích se tímto termínem označují školy poskytující vzdělání pro dospělé, a to bez požadavků na předchozí vzdělání, nutnosti zkoušek, ale také bez možnosti obdržení titulu. První taková škola byla otevřena roku 1844 a právě v sedmdesátých letech se organizace rozhodla o rozšíření svých aktivit. Více: <http://www.ryhojskole.dk/international/>, vyhledáno 5. 3. 2020.

11 Z původní snahy spojit své politické a ekonomické síly často zbyl boj o moc v rámci organizace, což nejednou vyústilo ve vytváření frakcí a jejich slučování s dalšími obdobnými organizacemi.

12 Rue Joseph Stevens-Joseph Stevensstraat 5, Brusel, Belgie.

ropole“, „Pokrok“ nebo „Nový Život“.¹³ Mezi válkami často převážilo kulturní zaměření nad tím politickým a z lidových domů se spolu s kavárnami, knihovnami a divadelními sály stala intelektuální centra mimoměstských oblastí a periferií. Je nutné podotknout, že jednotlivé objekty neměly ambici nahradit stávající specializované budovy, které ve městech již stály a fungovaly na profesionální úrovni.

České země

V našem prostředí se situace vyvíjela poněkud odlišně. Sedmdesátá léta 19. století se nesla ve znamení sporu jednotlivých národních skupin i politických stran („mladočeši“ versus „staročeši“, Češi versus Němci atd.) a také postupné sekularizace společnosti. Lidové i národní domy fungovaly jako místa setkávání spolků a společností zabývajících se rozličnými sférami kultury a vědy – od přírodovědců po divadelníky – a už první z nich v sobě mnohdy soustřeďovaly více funkcí (byly tedy víceúčelové i z dnešního pohledu), čímž mohly vytvořit určitý precedens pro pozdější vývoj a kumulaci funkcí do jedné budovy.

Nalezli bychom zde často hlavní sál s jevištěm, místnosti pro shromáždění většího počtu lidí, knihovnu, salony pro uzavřené společnosti i byt správce, případně tělocvičnu a restauraci. Podobných objektů mohlo v místě vznikat více, nejčastěji v závislosti na národnostním složení, nejednou se setkáme s českým i německým národním domem v jednom městě. Stejnou roli hrálo i vyznání, jak to dokládá například Dům katolických tovaryšů v Moravské Ostravě,¹⁴ postavený v letech 1909 a 1910 jedním z žáků Otto Wagnera, jenž doplnil vznikající kulturně-společenské objekty rozvíjejícího se průmyslového centra. Společně s ním vznikly i projekty novorenesančního Národního domu Josefa Srba a Německého národního domu Felixe Neumanna.¹⁵

---

13 <https://www.lalibre.be/culture/livres-bd/les-maisons-du-peuple-patrimoine-menace-51b72f24e4b0de6db974d7db>, vyhledáno 5. 3. 2020.

14 Přivozská 703/10, 702 00 Moravská Ostrava.

15 Více informací o ostravském prostředí v Navrátil, Boleslav (2009): *Muži Velké Ostravy* (Ostrava).

Mezi nejznámější příklady takových staveb patří Obecní dům v Praze,¹⁶ původním názvem Reprezentační dům hlavního města Prahy, který otevřel své brány v roce 1912 a byl postaven podle návrhu dvojice architektů Antonína Balšánka a Osvalda Polívky. Vítězný návrh Aloise Dryáka a Tomáše Ameny ze soutěže z roku 1903 radní i přes očividně velký vliv tehdy oblíbeného Friedricha Ohmanna nepřijali. Budova kombinuje prvky francouzského baroka a secesní detaily, i díky tomu nebyla mladou generací, vyznávající čistotu moderny, příliš přijímána. Dalším příkladem je Národní dům v Karlových Varech, Německý dům v Brně či Národní dům v Prostějově¹⁷ – stavba na pomezí dozrívající secese a moderny od architekta Jana Kotěry, postavená mezi lety 1906 a 1907, v sobě kloubí funkci spolkového domu, společenského centra i divadla.¹⁸

Ve zmíněných objektech lze najít zárodky dalšího vývoje společenských/kulturních domů. Nejenže se zde setkáváme s tendencí skloubit rozdílné funkce do jednoho objektu, ale budovy mají ambici stát se centrem společenského a politického dění určité skupiny obyvatel. Podobnou, i když značně zesílenou, úlohu zastávají i kulturní domy, zejména ve čtyřicátých a padesátých letech 20. století, které: „... mají přispět ke zvyšování kulturní a politické úrovně. [...] Jsou dále určeny k rozšiřování a propagování usnesení strany, vlády, Revolučního odborového hnutí a k podporování a popularisování úspěchů pokroku ve vědě, technice i umění.“¹⁹ Je zde patrná spojitost nejen s ideou, ale i s formou – objekty byly doplněny kvalitními malbami, mozaikami a sochařskou výzdobou. K těmto úkolům byli zvaní významní architekti a umělci své doby, v případě pražského Obecního domu se jednalo o Alfonse Muchu, Maxe Švabinského, J. V. Myslbeka a další. V Prostějově zase tvořil Stanislav Sucharda nebo Jan Preisler.

---

16 Naměstí Republiky 1090/5, 110 00 Praha-Staré Město.

17 Vojáčkovo nám. 218/1, 796 01 Prostějov.

18 K tomuto tématu zejména Zeman, Oldřich (1957): *Národní dům v Prostějově – památka moderní české architektury* (Prostějov: Okr. osv. dům Jiřího Wolkera); Roháčková, Dagmar et al. (2007): *Národní dům v Prostějově 1907–2007* (Prostějov); Marek, Pavel (2014): *Historie stavby Národního domu v Prostějově* (Rosice u Brna: Gloria).

19 Stašek, Jiří – Stašková, Hana (1957): *Kulturní domy* (Praha: Státní nakladatelství technické literatury), s. 9.

I přes neoddiskutovatelnou kvalitu jednotlivých objektů se ale stále jednalo pouze o předstupně kulturních domů, a to z několika důvodů. Každý z projektů je unikátem z hlediska architektonické invence, vnitřního uspořádání i vnějšího výrazu stavby. Žádná z těchto staveb se nepokouší vytvářet typ, který by byl základem pro realizace dalších architektrů, zejména vnitřní dispoziční řešení záleží na často velmi ojedinělém půdorysu a nedovoluje tak další variace na podobné téma. Stejně tak je v určitých případech diskutabilní jejich urbanistický význam pro okolí. Většina z nich je určena pro větší města a pro vyšší střední třídu, která si stavbu mohla dovolit, ač často ve spojení se spolky a s městem. Nelze zde tedy mluvit o vyrovnávání dostupnosti kultury mezi společenskými vrstvami či městem a vesnicí, jak tomu nastalo později u kulturních domů, ale spíše o izolovaná centra národního dění. To je také rozdíl oproti výše popisované situaci v západní Evropě, kde vznikaly spíše lidové a dělnické domy, které se primárně snažily o rozbití konceptu „dvojit dostupnosti kultury“.

Rovněž nelze mluvit ani o výrazné multifunkčnosti, jelikož často mají pouze jedinou hlavní funkci a k ní přidružené menší, podřadné, ať už se jedná o spojení hudebního sálu a restaurace s menšími salonky, nebo divadelního sálu s malou galerií. Stále mluvíme o době, kdy se využití jednotlivých budov liší – spolkové, národní či dělnické domy nemají ambici suplovat divadla, koncertní sítě, muzea nebo knihovny. Odlišnou roli (spíše sportovně-kulturní než politicko-kulturní) hrají v této době také sokolovny a orlovny.²⁰

Během války a za první republiky hrály kulturní domy jako samostatný stavební typ stále pouze zanedbatelnou roli. Několik pokusů o jejich formulaci proběhlo díky avantgardě v Německu, v Čechách, ale i v Itálii nebo Francii a zejména pak v Sovětském svazu, kde se začal rozvíjet typ závodního a kolchozního klubu. Ty následně vytvořily základ celé struktury kulturních zařízení v SSSR a postupně se staly jedněmi z nejexponovanějších center ideologické a kulturní činnosti v zemi.

---

20 K jejich významu a obecnému vývoji architektury spojované se sportem a oddychem zejména Švácha, Rostislav (ed.) (2012): *Napřed! : česká sportovní architektura 1967–2012* (Praha: Prostor – architektura, interiér, design).